

合
々
々
々

ส่วนหนึ่งของ
การวิจัยชุด
โครงการ
ประวัติศาสตร์
ท้องถิ่นกลุ่ม
น้ำทะเลสาบ
สงขลา ได้รับ
ทุนสนับสนุน
จาก
สำนักงาน
กองทุน
สนับสนุน
การวิจัย
(สกว.)

เมืองหาดใหญ่

คนจีนกับการสร้างเมืองการค้าในภาคใต้

ศาสตราจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ : ที่ปรึกษา

ศลิมาน นฤมล วงศ์สุภาพ : ผู้เขียน

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยชุด ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

เรื่อง

เมืองหาดใหญ่

คนจีนกับการสร้างเมืองการค้าในภาคใต้

ศาสตราจารย์ ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์

อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ

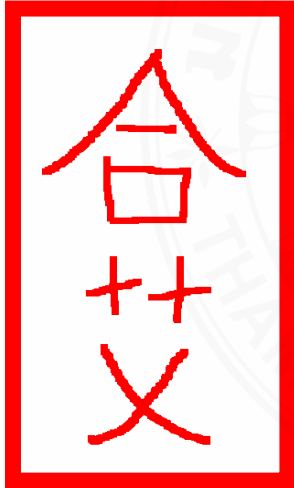
ศุภีมาน นฤมล วงศ์สุภาพ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

แต่

พ่อประไพ -แม่หลุย นฤมล
ณภวัลย์ วงศ์สุภาพ ไปป เปล และ ปานปั้น
อาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์
ผู้ร่วมทางทุกคน

...ผู้เป็นแรงบันดาลใจ

คำคุณูปการ

งานวิจัยเรื่อง “เมืองหาดใหญ่: คนจีนกับการสร้างเมืองการค้าในภาคใต้” เป็นงานหนึ่งในงานของเพื่อนร่วมงานอีก 7 ท่าน ภายใต้การประสานงานหัวหน้าโครงการวิจัยชุด ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา อาจารย์ยังยุทธ ชูแว่น จากมหาวิทยาลัยศิลปากร งานชิ้นนี้ออกแบบในการทำงานแบบทวนกระแส ดูเสมือนทำงานประวัติศาสตร์ แต่ที่อาจารย์ยังยุทธ ตั้งใจไว้เป็นมากกว่านั้น คือเป็นงาน บูรณาการความรู้ทางด้านต่าง ๆ เพื่อมองท้องถิ่นภาคใต้บริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งมีความเป็นมาที่ยาวนานมากทางด้านประวัติศาสตร์สังคมของภาคใต้ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่าย 4 ให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ ทั้งทีมงาน และ สกว. ต่างฝันว่า เราอยากใช้งานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม สร้างเวทีให้ผู้คน คนเล็กคนน้อยมาเล่าเรื่องพูดคุย เรื่องราวของพวกเขา เพราะเราหวังว่าความรู้สึกเช่นนี้ อาจทำให้ผู้คนตั้งมิตินวัตกรรม ในฐานะเครื่องมือพัฒนาสังคม ออกมาจากแรงกดดันที่ ตกอยู่ภายใต้กระแสทุนนิยม วัตถุนิยมเต็มตัว โดยเฉพาะบนพื้นที่หาดใหญ่ แม้เรื่องราวที่เล่าจะถูกเล่าบนการตีความใหม่ก็ตาม งานวิชาการข้ามสาขาวิชาเช่นนี้จึงถูกผลิตออกมาในช่วงการเปลี่ยนผ่านวิธีคิด วิธีทำงานวิชาการของแวดวงวิชาการไทย ในความพยายามมองสังคมแบบบูรณาการ งานจึงมีความยากในตัวของมันเอง และยากยิ่งขึ้นอีกเมื่อกระบวนการทำวิจัย และเครื่องมือในการทำความเข้าใจสังคมของเรามีไม่มากพอที่ทำความเข้าใจความสลับซับซ้อน ของสังคมภาคใต้ ตลอดเวลาสามปีกว่าที่ทำงานชิ้นนี้ จึงเต็มไปด้วยความยากลำบาก โดยเฉพาะการศึกษาเรื่อง “เมือง”

กระแสความสนใจเรื่อง “คนจีน” ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นกระแสที่กลับมาได้รับความสนใจมากขึ้น มีงานในต่างประเทศหลายชิ้นออกมาในช่วงห้าปีที่ผ่านมามาหลังวิกฤตเศรษฐกิจ ข้อเท็จจริงคือ คนจีนโพ้นทะเลต่าง ๆ ทั่วโลก ต่างมีบทบาทขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลก และวงวิชาการโลกเคลื่อนมาศึกษากับโลกตะวันออกมากขึ้น และลึกขึ้น หาดใหญ่ คือตัวอย่างของเมืองใหญ่เมืองหนึ่งของประเทศไทยที่คนจีนมีบทบาทสูงนับตั้งแต่เริ่มเกิดชุมชนคนจีน ถึงปัจจุบัน แต่เรารู้จักตัวตน การดำรงอยู่ของเมืองต่าง ๆ เหล่านี้น้อยมาก งานชิ้นนี้เป็นความพยายามแรก ๆ ที่ต่อยอดจากความพยายามของกลุ่มคนบางกลุ่มในเมืองหาดใหญ่ที่พยายามรื้อฟื้น สืบทอด วัฒนธรรม พิธีกรรม ความทรงจำร่วมกันของคนในชุมชน งานยากเช่นนี้จึงทำให้เดินหลงทาง กระบวนการวิจัยเช่นนี้จึงทำให้ผู้วิจัยได้พบกับผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยรู้สึกขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ท่านอาจารย์สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ผู้เป็นตัวอย่างของความเป็นครู ความพากเพียร เรียนรู้ปรับเปลี่ยนความคิด เพื่อพิสูจน์สิ่งที่นักวิชาการได้คิด ท่านอาจารย์วิจารณ์ พานิช ท่านอาจารย์สุเทพ สุนทรเกสัช ท่านอาจารย์ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม ท่านอาจารย์อานันท์ กาญจนพันธ์ ท่านอาจารย์ฉัตร ทิพย์ นาถสุภา ท่านอาจารย์แถมสุข นุ่มนนท์ ท่านอาจารย์ชยันต์ วรรณระภูติ อาจารย์อุทัย ดุลยเกษม อาจารย์ฉลอง สุนทราวณิชย์ อาจารย์พรธมงาม เก้าธรรมสาร อาจารย์ภูวดล ทรงประเสริฐ ผู้กระตุ้นให้คิดหลายเรื่อง แจกเช่นเดียวกับอาจารย์ปาริตตา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล อาจารย์ ชูลีพร วิรุฬพะ และอาจารย์ปราณี

วงศ์เทศ ผู้กรุณาอดทนอ่านงาน ใช้ความรู้อย่างมากในการช่วยแก้ไขงานวิจัยและวิจารณ์อย่างละเอียด เป็นระบบ ด้วยความเมตตา

ขอบคุณอาจารย์ยงยุทธ ชูแว่น และ เพื่อนร่วมทีมทั้งเจ็ดท่านคืออาจารย์กิตติ ต้นไทย อาจารย์สารูป ฤทธิชู อาจารย์สุธัญญา ทองรักษ์ อาจารย์เลิศชาย ศิริชัย อาจารย์พิทยา บุขรารัตน์ อาจารย์ชัยวุฒิ พิชะกุล อาจารย์เอี่ยม ทองดี และกลุ่มวรรณกรรมลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาทุกท่าน รวมทั้ง เบญจวรรณ บัวขวัญ ที่ใช้เวลาเรียนรู้ร่วมกันตลอดโครงการ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย ฝ่าย 4 ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย เบญจมาศ อาภา มด ที่ร่วมแก้ปัญหาและเอื้อต่องานวิจัยที่ยาวนานสามปี ขอขอบคุณ สกว. อีกครั้งที่ตีพิมพ์งานชิ้นนี้เพื่อเผยแพร่ให้สาธารณชนได้ศึกษาต่อไป ในโอกาสที่โครงการวิจัยชุดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทั้งชุดโครงการสี่ ภูมิภาคได้รับเลือกให้เป็นผลงานวิจัยดีเด่น ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย ปี พ.ศ.2546

เมื่อเริ่มงานชิ้นนี้ มีคนเล่าว่าคนหาดใหญ่มีตำนานเล่าเรื่องไฟไหม้และน้ำท่วม พวกเราได้มีส่วนร่วมกับเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ของหาดใหญ่พอดี ในเดือนพฤศจิกายน 2543 ทำให้เราพยายามจินตนาการย้อนกลับไปในอดีต เพื่อทำความเข้าใจความเป็นไปของชาวหาดใหญ่ เพราะบริเวณที่น้ำท่วมถึงสูงสุด คือ"ย่าน" ใจกลางเมืองการค้าหาดใหญ่ และความรุนแรงจากอุทกภัยครั้งนั้น เรากลับเห็นหาดใหญ่พื้นตัวเร็วมาก นี่คือสิ่งที่เราอยากทำความเข้าใจหาดใหญ่มากขึ้น เหตุการณ์ครั้งนั้นคือจุดเริ่มต้นที่นักวิจัยและทีมร่วมเดินทาง มาด้วยกัน ขอขอบคุณอรุณศรี บัวแก้ว ผู้ช่วยงานวิจัยให้ลุล่วงด้วยความรัก ความอดทน เห็นความสำคัญของการร่วมสร้างงานให้ดีขึ้น ขอขอบคุณคุณมธุรส ศิริสถิตกุลที่ช่วยเก็บข้อมูลบางช่วง ขอขอบคุณนักศึกษาคณะวิทยาการจัดการที่ช่วยเก็บข้อมูลบางส่วน และอีกหลายคนที่เห็นความสำคัญของงานโดยนำข้อมูล มาแบ่งปันต่อภาพความเข้าใจหาดใหญ่ร่วมกัน ขอขอบคุณอาจารย์วัฒนา สุภักดิ์ศิลป์ อาจารย์นายแพทย์อานนท์ แมนมนตรี ในความสนใจร่วมกัน เพื่อนนักวิชาการ และเจ้าหน้าที่ภาควิชาสารัตถศึกษาฯ / คณะศิลปศาสตร์ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่ช่วยเอื้อต่องานในขณะปฏิบัติหน้าที่ราชการ

งานที่ยาวนานและยากเช่นนี้ผู้วิจัยกลับได้พบ เพื่อนร่วมทางมากมายที่ให้ความร่วมมือ แทบทุกกลุ่ม มีบ้างที่ อาจเป็นปัญหาความไม่เข้าใจของเราและเขา งานนี้จึงทำให้ผู้วิจัยรู้จักชีวิต วิธีคิดของคนมากขึ้น งานจึงเกี่ยวข้องกับคนหลายร้อยคน ในการจัดทำฟอร์ม การพูดคุย สัมภาษณ์ เวทีเล่าเรื่อง เนื้องานและเสียงของท่านผู้เฒ่าเหล่านั้นได้ถูกบันทึกไว้ในหนังสือเล่มนี้ ตามเจตนารมณ์ของท่าน บ้างมอบเอกสารเก่าหลายชิ้นและของเก่าไว้เพื่อนำไปขยายผลต่อคนรุ่นหลัง ขอขอบคุณคุณเคร่ง สุวรรณวงศ์ คุณชาญ สีลาภรณ์ คุณลุงนุกูล มุนีสิทธิ์ และผู้เฒ่า อากง อาม่าแห่งหาดใหญ่อีกหลายท่าน โดยเฉพาะร้านน้ำชา ร้านโกแก้ว ร้านเลือดหมูสาย2 ร้านติ่มซำในเมืองเก่าหาดใหญ่ ขอขอบคุณคุณหอมอนันต์และคุณหอมอรชนี บุญโสภณ อาจารย์อัมพร ตรีประสิทธิ์ และกลุ่มชมรมคนรักหาดใหญ่ ใน

ความตั้งใจขับเคลื่อนสังคมขนาดใหญ่ให้มีสีสันทางวัฒนธรรม รวมทั้งกำลังใจและทางออกในการแก้ปัญหาต่าง ๆ

ขอบพระคุณผู้อาวุโสคนจีนขนาดใหญ่ดั้งเดิม ที่บอกเล่าเรื่องราวมากมาย มีคติธรรม ความมุ่งหวังเพื่อคนรุ่นใหม่ มีเรื่องเล่า รูปภาพ สิ่งของ ที่น่าชื่นชม ตื่นเต้นสนุก มีสีสัน แซมความโศกเศร้า กำสรวล เสมือน จังหวะดนตรีแห่งชีวิตของเมืองขนาดใหญ่ ขอบคุณกลุ่มสมาคมคนจีนทั้งหมดที่ตระหนักถึงความสำคัญของงานชิ้นนี้ งานชิ้นนี้เป็นเพียงภาพสะท้อน ในการทำความเข้าใจคนจีนกลุ่มหนึ่ง ในบริบทเมืองไทย ท่ามกลางคนจีนต่าง ๆ ทั่วโลก คำขอบคุณที่ปวงปรากฏออกมาเป็นงานชิ้นนี้ นี่เป็นเหตุให้บทที่เจ็ดยาวเกือบหนึ่งร้อยหน้า ขอบคุณคุณกสิณ จิโรจสินธุ์ และคุณสงวน โสภา ในความกรุณาทุกเรื่อง

งานชิ้นนี้ทำให้ผู้วิจัยได้พานพบ ได้ใช้เวลาเรียนรู้จากคุณลุงที่ จิระนคร ผู้กรุณาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในแง่ข้อมูล เอกสาร รูปภาพ หนังสือ และพาไปเยี่ยมชมสถานที่สำคัญ ท่านไม่รู้สึกรู้สึกเหน็ดเหนื่อยที่จะทำงานเลย หากไม่ได้ท่าน ช่วยคุ้มครองและช่วยเหลือ ผู้วิจัยในการทำงานชิ้นนี้ งานชิ้นนี้คงไม่น่าสนใจเลย หากผู้วิจัยได้ล่วงเกินท่าน และครอบครัวไป กราบขออภัยท่านและครอบครัวด้วย สิ่งที่ท่านวาดหวังไว้เพื่ออนุชนรุ่นหลัง ผู้วิจัยได้ทำเสร็จแล้ว และขอขอบคุณพี่ลักษมี พี่บุปผา บุตรีท่าน ผู้วิจัย รู้สึกซาบซึ้งมากที่ให้เกียรติเชิญ ไปงานพระราชทานดินฝั่งศพคุณลุงที่ จิระนคร และนี่เป็นพลังใจหนึ่งที่ทำให้งานนี้ลุล่วง ขอขอบคุณ คุณกิตติ จิระนคร สำหรับความตั้งใจของท่าน รวมทั้งทุกท่านที่ผู้วิจัยไม่ได้เอ่ยนาม ณ ที่นี้

งานวิจัยชิ้นนี้ไม่สามารถสำเร็จได้เลย ถ้าไม่ได้ความเมตตา และแรงบันดาลใจจากท่านอาจารย์ นิธิ เอียวศรีวงศ์ รับเป็นที่ปรึกษาโครงการ งานทุกชิ้นของท่าน คือครูสอนผู้วิจัยให้คิด และพยายาม ถอดรหัสความคิดของท่าน ข้อวิจารณ์ของท่าน ผู้วิจัยใส่ใจและจดจำไว้เพื่อนำไปส่องทางในโลกวิชาการ ต่อ ความบกพร่องของงานนี้ ถือเป็นความอ่อนด้อยของนักวิจัยคนเดียว นอกจากนั้นท่านและคุณป้าแดง ยังเอื้ออาหารผู้วิจัยเสมอมา ขณะไปเยี่ยมเยือนอาจารย์ทุกครั้งเสมือนคำปลอบโยน ชี้นำผู้วิจัยให้ทำงานอย่างมีสติ และสิ่งทั้งหมดที่เอ่ยมา คือเสน่ห์ของงานวิจัย เบื้องหลังงานวิจัยนี้มีคุณพ่อประไพ คุณแม่ หลุย นฤมล คุณณวัลย์ และลูกทั้งสามคน การทำวิจัยได้ช่วงชิงเวลาส่วนตัวของลูกและครอบครัวไป ผู้วิจัยรำลึกถึงความเสียสละและพลังเกื้อหนุนนี้เสมอ ฐานชีวิตที่ทำให้มีพลังใจ และความเข้มข้นในการทำงาน รวมทั้ง การใช้ชีวิตแบบสามัญ คือ ลูกทั้งสามคน ไปปี เปล และปานปั่น

ด้วยความคารวะ

ศุภิมา นฤมล วงศ์สุภาพ

มีนาคม 2547